

ואולם דעת הרמב"ם (ועוד) שאף כי מראשית הגז פטורים, במתנות חייבים אף בחוצה לארץ. (וע' ברמב"ן ובר"ן כמה טעמים לחלק ביניהם. וע"ע אור שמח – בכורים י,א). והובאו שתי הדעות בשו"ע (סא,כא). וזו לשון החתם-סופר (יו"ד שא): 'וכן דרכי ממש בכל יום טוב, לשחוט בהמה ולהפריש ממנה מתנות. וכן ראשית הגז. וכך עבד עובדא בפלתי...'.
 ובארץ ישראל – הנה לשיטת הראב"ד שקדושה שניה קדשה לעתיד לבוא, ונוהגת עתה תרומה מן התורה – ודאי גם אלו נוהגים. ולשיטת הרשב"א שקדושה שניה לא קדשה לעתיד לבוא, וכן לדעת הרמב"ם שקדשה לעתיד לבוא אלא שאין תרומה נוהגת עתה מן התורה משום שאין 'כל יושביה עליה' – גם מתנות אינן נוהגות מן התורה אבל נוהגות מדרבנן.
 'ומה שלא נהגו כן בארץ ישראל, הוא משום שאנו מעלין לכהונה על פי עצמו, ואינו ראוי ליתנו מתנות כהונה עפ"י עצמו... ואכתי חייבין להעלותן בדמים. ואחרונים ז"ל כתבו לנהוג בארץ ישראל – ע' יו"ד ס' ס"א ובאחרונים' (לשון החזו"א יו"ד ז (א), ג).

י'התם מנלן, דכתיב כל אשר יעבר תחת השבט – פרט לטרפה שאינה עוברת' – התוס' צדדו לומר שאפילו נחתכה למטה מן הארכובה – אינה כמעשר, לפי שאינה עוברת, 'ודוחק'. וצריך באור הלא לפי זה עיקר הדין משום שאינה עוברת, ואפילו אינה טרפה, ואם כן מה שייכות יש לשאר טרפות, ומנין למעט טרפה ממעשר?
 ואולי הלימוד הוא בגדר 'קל-וחומר', ומה זו שאינה עוברת ואפילו אינה טרפה, שאין בה אלא פגם קטן – פטורה, טרפה שהורעה בעיקר חיותה לא כל שכן.
 ואולם מדברי רש"י נראה שלא התמעט אלא מן הארכובה ולמעלה, ועיקר המיעוט הוא משום טרפותה, אלא שרמזה התורה פסול טרפות במיעוט זה שאינה עוברת [ואפשר דקים להו לרבותינו שאין סברה לדחותה ממעשר משום שאינה עוברת גרידא, אלא ודאי התמעטה מפני טרפותה]. (עפ"י קהלות יעקב מא)

דף קלז

'אמר קרא עשויות, שעושות שתי מצוות' – נראה שהדרש מבוסס על שינוי הכתיב בפסוק: עשויות, כאילו כתוב 'עשות עשות' – עשייה כפולה, דהיינו שתי מצוות. (תורת חיים).
 וכן מצינו דרשות המבוססות על הכפלת אות במלה, כגון 'חלל' – שני חילולים. ע' במצוין בזבחים מו.

(ע"ב) 'זכמה כל שהן? אמר רב מנה ופרס...' – לפרש"י (להלן בד"ה מה בין), לשון 'כל שהן' גוזמא היא, ובאה להורות על שיעור מועט, כלפי מה שאמר ר' דוסא לשער במנה ופרס לכל צאן, חכמים משערים במנה ופרס בין כולם.
 אבל הרמב"ן (עפ"י התוספתא. וכן מובא בשאר הראשונים) פרש, שלר' דוסא השיעור הוא מנה ופרס ועוד מנה ופרס, דהיינו שלש מנים (רגילים. שהן 75 סלעים) בין הכל. ולפי זה אין הפרש רב בין חכמים (60 סלעים) לר' דוסא. ולפי זה הלשון 'כל שהן' שנקטו חכמים צריך באור.
 ופרש הרמב"ן, אפילו גזוז כמה פעמים, ובכל גזיזה אין שם אלא כלשהו – חייב, ובלבד שיהא בסוף (בגיות אותה שנה – לדעה אחת, לעיל קלו) כדי הפרשה.
 ונקט ר' דוסא לשון 'מנה מנה ופרס', ולא אמר 'שלוש מנים' – לפי שהרחלות נגזזות פעמיים בשנה, ואמר ר' דוסא ששתי הגזיזות מצטרפות להשלים השיעור.

(כתב במנחת חינוך (תקה, ט), וכן רש"ר הירש בפירושו לתורה (דברים יח), שמן התורה אין שיעור למתנה, ושיעור שיש וכד' – מדרבנן, וכעין תרומה.

ומוכן לפי זה שנקטו במשנה לשון 'כל שהן', וכמו ששינוי 'הפאה אין לה שיעור', הגם שיש שיעור מדרבנן. אלא שלפי"ז לשון הגמרא 'כמה כל שהן', קצת קשה. וכן צריך באור מאין מקור דבריהם. ואולי למדו כן מדברי רב ושמואל שכללו יחדו ראשית הגז עם תרומה ופאה. אך צריך עיון מדוע תנא דפאה לא החשיב ראשית הגז בכלל הדברים שאין להם שיעור, בשלמא תרומה פרש"י שלא מנאה לפי ששיעורה רמזו בתורה, אך ראה"ג שאינו רמזו, קשה. ומשמע מזה ששיעורי ראשית הגז – מדאורייתא. וצ"ע).

– '... ו'כל שהו' דפרישית דיש לו שיעור – יש לנו הרבה כיוצא בו בתלמוד, וחד מינייהו בעירובין בפרק חלון (פ)... ואחד בראשית הגז...'. (מתוך תשובת הרשב"א ח"א שסג)

'רב ושמואל דאמרי תרוייהו בישראל שיש לו גיוזין הרבה עסקינן ומבקש ליתנן לכהן, ואמרינן ליה כל חד וחד לא תבצר ליה מחמשת סלעים' – אבל גם בגיזה מועטת חייב ליתן ראשית הגז. ואף על פי שאין בו כדי נתינה חשובה, והרי נאמר תתן לו? – אסמכתא בעלמא הוא. (תדע, שהרי כתוב זה אמור בתרומה, ואעפ"כ חטה אחת פוטרת את הכרי). (תוס' הרא"ש)

החזון-איש (ריד) צדד שדין תורה הוא זה, שלא לפחות משיעור חמש סלעים, (וכמו שלמדו זאת להלן מלעמד לשרת – כדי שיעור בגד קטן), אלא שדין זה אינו תנאי בעיקר מצות ראשית הגז אלא מצוה אחרת היא, הלכך חייב גם בפחות מכשיעור זה, אבל כשיש לו הרבה, חייב ליתן משקל ה' סלעים.

'התם בארץ הכא בחוצה לארץ' – הרי לפנינו מפורש בגמרא, שפאה נוהגת בחו"ל, וכמו שכתב הרמב"ם (מתנות עניים א, ד): 'וכבר נתפרש בגמרא שהפאה נוהגת בחוצה לארץ מדבריהם'. (ובכסף-משנה הראה מקורו מהמעשה בלוי שזרע בכישר (לעיל קלד): ומשמע שהיה זה בחו"ל, מכך שבא לפני רב ששת. ואין צורך בכך, שהרי היא גמרא מפורשת כאן). (עפ"י תורת חיים).

דף קלח

'כפיפה של צמר היתה מונחת בראש כהן גדול ועליה ציץ נתון...'. – אין כאן יתור בגדים, וגם לא חציצה, (כאשר העירו המפרשים) – כי כן מצוותו של הציץ, להיותו על 'פתיל תכלת', והפתיל היה עושהו כעין אריגה. והרי הכל טפל לציץ ואין כאן בגד בפני עצמו. (עפ"י פירוש רבי אברהם בן הרמב"ם, (שהסביר השמטת הרמב"ם, כי הכיפה היא הפתיל-תכלת, שבו היו קושרים את הציץ); אור הישר. וע' גם ברמ"א או"ח שג, עיונים בדברי חז"ל ובלשונם, עמ' יח).

'והוא שהתחיל בעל השדה לקצור' – פרש רש"י, שהתחיל לקצור את התבואה, ומפריש פאה מן הזרעים על האילן.

ואף על פי ששינוי (פאה ב), הזורע את שדהו שני מינים, מפריש שתי פאות – כאן שונה, שעיקר השדה היא של זרעים, אלא שעלו בה כמה קלחי אילנות, הלכך מפריש רק מן הזרעים שהם עיקר, ופותר את האילנות. (עפ"י תורא"ש)